

Recenzie

Miloslav Bahna: Migrácia zo Slovenska po vstupe do Európskej únie

Bratislava: VEDA SAV 2011, s. 219. ISBN 978-80-224-1196-7

K najvýznamnejším fenoménom ekonomického a sociálneho života Slovenska po roku 1989 patrí nepochybne medzinárodná migrácia Slovákov za prácou. Slovensko v súčasnosti patrí ku krajinám s najvyššou intenzitou zahraničnej migrácie pracovnej sily v Európskej únii. Rôzne odhady naznačujú, že v zahraničí pracuje, alebo študuje okolo 10% pracovnej sily SR. Práca M. Bahnu o migrácii zo Slovenska po vstupe do Európskej únie je preto veľmi aktuálna a zaujímavá.

Autor začína svoju prácu prehľadom ekonomických a sociologických teórií migrácie. V tomto smere čerpá z klasických prác Massey a kol. z rokov 1993, 1994 a 1998. Ak vylúčime vynútené presuny obyvateľstva v dôsledku vojnových či politických udalostí alebo prírodných katastrof, väčšina dobrovoľných migračných tokov vo svete má ekonomické motívy. Preto sa aj veľká väčšina teórií sústreďuje na pracovnú migráciu. Chápe ju ako tok pracovnej sily z miesta, kde sú nízke mzdy alebo nedostatok pracovných príležitostí do miesta s vyššou hladinou miezd alebo pracovných príležitostí. Tieto koncepty neoklasickej ekonómie boli ďalej obohatené konceptmi prevzatými z inštitucionálnej ekonómie, sociológie a politických vied (teória ľudského kapitálu, dvojitého trhu práce, tzv. novej ekonomiky domácností, teória svetových systémov, transnacionálnych sietí a pod.). Pretože aj v prípade Slovenska je väčšina migračných tokov ekonomicky motivovaná, použitie neoklasického rámca je v tejto práci správne. Je však tak trošku škoda, že v naozaj širokom prehľade migračných teórií autor nespomenul behaviorálne koncepty a tiež najnovšie poznatky behaviorálnej genetiky, ktoré naznačujú niečo o tom, prečo niektorí ľudia v rámci tej istej sociálnej a demografickej skupiny migrujú a iní zas nie, resp. prečo niektoré svetové populácie vykazujú vyššiu intenzitu migrácie ako iné.

Ďalšia kapitola knihy sa zaoberá históriou emigrácie zo Slovenska v 19. a 20. storočí. Pre čitateľa vstupujúceho do migračných štúdií je kapitola cenná svojím dlhodobým porovnaním migračného správania v rôznych sociálno-ekonomických systémoch. Autor správne poznamenáva, že súčasná emigračná vlna nie je v modernej histórii Slovenska výnimočným javom. Výnimočným bolo skôr obdobie rokov 1948 – 1989, ktoré prirodzené migračné toky potlačilo.

Jadrom práce M. Bahnu je obdobie po roku 2004, keď sa slovenským migrantom otvoril trh práce vo väčšine krajín EÚ (s určitou výnimkou Rakúska a Nemecka). Autor sa zamerá najmä na skúmanie migračných tokov do Česka a Veľkej Británie. Tieto krajiny sú najvýznamnejšími destináciami pracovnej migrácie Slovákov. Empirické štúdie môžu byť len také kvalitné, aké kvalitné sú ich podkladové dáta. V rôznych ekonometrických štúdiách sú dáta pre autorov len

nevyhnutnou náplňou do matematických modelov, pričom sa vôbec nediskutuje o kvalite a validite dát. Autor vo svojej práci preukazuje veľmi hlbokú znalosť kvality dát z výberového zisťovania pracovných síl (VZPS). Treba oceniť, s akou starostlivosťou pristupuje k obmedzeniam údajovej základne a zdôvodňuje (s. 81), prečo sú zastúpenia niektorých sociálnych a demografických vrstiev vo VZPS systematicky nadhodnocované a iné podhodnocované. Autor sa na základe dostupných údajov pokúsil zistiť, ktorý z dvoch hlavných ekonomických motívov migrácie (úroveň príjmu a úroveň (ne)zamestnanosti) je dôležitejší pre obyvateľov Slovenska. Na základe údajov zo slovenských okresov a modelov lineárnej regresie dochádza k názoru, že príjmové disparity sú pre migračné toky dôležitejšie ako disparity v miere nezamestnanosti. (s. 130)

M. Bahna nezostal len pri neoklasických interpretáciách migračných tokov, ale pokúsil sa charakterizovať tieto toky aj z pohľadu teórie tzv. novej ekonomiky domácností (resp. novej ekonomiky migrácie). Táto teória zdôrazňuje, že vo väčšine prípadov nie je rozhodnutie o migrácii len vecou jednotlivca, ale celej jeho domácnosti. Pracovný príjem zo zahraničia je významným zdrojom príjmu rodiny v zdrojovej krajine migrácie. Rodiny takto môžu diverzifikovať zdroje príjmov medzi dve i viac krajín. Väčšinu migrantov tvoria mladí muži. Autor identifikoval dve rozdielne príjmové stratégie. (s. 159) Pokiaľ sú migrantmi otcovia (resp. hlavy rodín), ich príjem sa stáva súčasťou príjmu domácnosti, najmä ak pracuje v zahraničí dlhšie. Pokiaľ sú migrantmi dospelé deti, ich príjem sa nepremieta do príjmu rodiny významným spôsobom. Autor v závere siedmej kapitoly spomína aj zaujímavú otázku pozitívnej selekcie migrantov. Neoklasická teória predpokladá, že sklon k migrácii by mal byť tým vyšší, čím je vyšší rozdiel príjmov medzi zdrojom a destináciou migrácie. De facto by tak mali migrovať najviac ľudia s najnižším príjmom. Empirické poznatky zo sveta však tomu nenasvedčujú. Emigrujú skôr ľudia s nižším až stredným príjmom, možno v dôsledku vyššieho objemu ľudského kapitálu, znalosti jazykov a pod. Autor konštatuje, že vzhľadom na obmedzenia zdrojových dát túto otázku nemôžeme rozhodnúť. Ale vysoké percento mladých au-pair – dievčat zo stredných vrstiev migrujúcich do Veľkej Británie pred rokom 2005 naznačuje, že neoklasické predpoklady nemajú generálnu platnosť (s. 160).

Žiadna práca nemôže svoj predmet vyčerpať úplne. Niektorí výskumníci môžu postrádať diskusiu migrácie slovenských študentov. V roku 2011 študovalo na zahraničných univerzitách 30 tisíc Slovákov. V pomere k počtu domácich študentov išlo o jednu z najvyšších mier emigrácie v Európe s potenciálne veľmi závažnými dôsledkami pre únik mozgov. Takisto by bolo zaujímavé spomenúť fenomén incentivnej migrácie mladých, ktorí sa vyberajú do exotického zahraničia na celé roky za spoznávaním životného štýlu a kultúry veľmi odlišných populácií. Západné krajiny tento boom záujmu o exotiku prežili v 60. a 70. rokoch, Slovensko ho zažíva dnes. Dátová základňa je v tejto oblasti, bohužiaľ, veľmi chudobná.

Prácu M. Bahnu možno charakterizovať ako veľmi fundovanú a poctivo urobenú štúdiu o migračných trendoch na Slovensku za viac ako storočie. Mala by

patríť k základným dielam pri štúdií medzinárodnej migrácie v Slovenskej republike.

Vladimír Baláž